

SỬ DỤNG DI TÍCH LỊCH SỬ CÁCH MẠNG Ở ĐÔ LƯƠNG, NGHỆ AN TRONG DẠY HỌC LỊCH SỬ Ở TRƯỜNG TRUNG HỌC PHỔ THÔNG

ThS. NGUYỄN THỊ DUYÊN*

1. Ý nghĩa của di tích lịch sử (DTLS) cách mạng ở Đô Lương trong dạy học Lịch sử (LS)

Đô Lương là vùng đất có bề dày LS. Từ thời phong kiến, đây là đất chiến lược, "phên dậu" của cả nước. Trong hai cuộc kháng chiến trường kì của dân tộc, nơi đây đã cung cấp nhân lực, vật lực cho tiền tuyến và cũng là địa bàn hứng chịu hàng tấn bom đạn của kẻ thù. Vì vậy, ngoài hệ thống DTLS văn hóa nói chung, các DTLS cách mạng cũng tương đối phong phú. DTLS cách mạng là một bộ phận của DTLS, là nguồn tư liệu đặc biệt, thể hiện truyền thống đấu tranh bất khuất của dân tộc, gắn liền với sự ra đời và lãnh đạo của Đảng Cộng sản Việt Nam. Sử dụng các DTLS cách mạng trong dạy học LS có ý nghĩa, tác dụng giúp hình thành kiến thức, phát triển kĩ năng, giáo dục lí tưởng, giáo dục truyền thống cách mạng cho học sinh (HS). Đây là những bằng chứng LS sống động, chân thực giúp HS hiểu sâu sắc hơn truyền thống quê hương, tạo ý thức giữ gìn và phát huy giá trị DTLS cách mạng ở địa phương.

Tại Đô Lương có 04 di tích được xếp hạng DTLS cách mạng cấp quốc gia (thống kê đến 20/04/2013). Đó là: di tích Trùng Bồn (Mĩ Sơn), đình Lương Sơn (Bắc Sơn), đình Phú Nhuận và nhà thờ họ Hoàng Trần (Đặng Sơn). Ngoài ra, một số DTLS cách mạng cấp tỉnh như: nhà thờ họ Hoàng Văn (Đông Sơn), nhà thờ họ Nguyễn Đình (Xuân Sơn), nhà thờ đại tôn Nguyễn Tất (Tân Sơn).

Việc tổ chức dạy học LS tại các di tích này có tác dụng hình thành kiến thức LS cho HS. Ví dụ, khi sử dụng tài liệu về nhà thờ họ Thái Đắc (Bãi Sơn, Đô Lương), HS sẽ nắm rõ: nhà thờ được xây dựng từ năm 1663, là nơi làm việc của chính quyền Xôviết thời kì 1930-1931; nơi hội họp, cất giấu tài liệu của quân và dân ta thời kháng chiến chống Pháp, Mĩ; nơi tướng Nguyễn Sơn (khu trưởng quân khu 4) đóng từ 1949-1951... Hoặc, sử dụng tài liệu về đình Phú Nhuận và nhà thờ họ Hoàng Trần (Đặng Sơn, Đô Lương), HS nhận thức rõ đây là địa điểm hoạt động của sĩ phu chống Pháp; nơi mở trường học trong phong trào Đông du, tập kết thanh niên xuất dương sang Nhật; cũng là nơi xử ủy Trung kì,

tỉnh ủy Nghệ An làm việc, cất giấu tài liệu của Đảng; nơi đấu tranh và làm việc của chính quyền Xôviết; sau này là trụ sở của Ban biên chính Việt Lào, Ủy ban kháng chiến liên khu 4, kho chứa vũ khí...

Việc sử dụng các DTLS cách mạng trong dạy học LS giúp HS phát triển các năng lực: quan sát, tái hiện, tưởng tượng, tư duy... HS phải huy động các khả năng tri giác để quan sát tài liệu bằng "kênh hình" và "kênh chữ". Đặc biệt, nếu tổ chức bài học tại thực địa hay tham quan ngoại khóa, HS còn được quan sát trực tiếp địa điểm xảy ra sự kiện và tri giác các hiện vật LS. Ví dụ, việc tổ chức dạy học tại di tích Trùng Bồn sẽ giúp HS tận mắt chứng kiến một trong những nút giao thông quan trọng nhất trong thời kì chống chiến tranh phá hoại của đế quốc Mĩ ở miền Bắc, được thấy đoạn đường núi dài khoảng 5 km "*... hai đầu tròng còn nham nhở hàng trăm hố bom, chứng tích của một thời chiến tranh ác liệt*" (1; tr 17). Các di tích như: nấm mộ chung của 7 chiến sĩ thanh niên xung phong; hố bom tội ác "*là chứng tích để lại ấn tượng sâu đậm trong lòng người dân Mĩ Sơn, nhắc nhở nhớ đến gương làm việc, chiến đấu dẻo dai, bền bỉ và biết hi sinh vì sự nghiệp chống Mĩ cứu nước...*" (1; tr 18) của các nam, nữ thanh niên xung phong. Ngoài ra, HS còn có thể quan sát khu nghĩa trang liệt sĩ, tượng đài chiến thắng...

Sử dụng DTLS cách mạng ở Đô Lương trong dạy học LS là hình thức hiệu quả trong việc thực hiện nhiệm vụ giáo dục thái độ, tình cảm, lí tưởng, nhằm góp phần tích cực hình thành nhân cách HS. Qua đó, HS hiểu được sự hi sinh của các thế hệ đi trước; giúp HS có thái độ trân trọng quá khứ - vì: "*ấn chứa trong các di sản là những giá trị LS, văn hóa, khoa học, được lưu truyền từ thế hệ này qua thế hệ khác nên nó có khả năng tác động mạnh tới tình cảm, đạo đức, tới việc hình thành nhân cách của HS*" (2; tr 9).

2. Hình thức, phương pháp tổ chức dạy học sử dụng DTLS cách mạng ở Đô Lương

2.1. Sử dụng DTLS cách mạng trong giờ học nội khóa

* Khoa Lịch sử - Trường Đại học Vinh

- *Tổ chức bài học LS tại DTLS cách mạng.* Trong dạy học LS, bài học có thể tiến hành tại nơi xảy ra sự kiện LS. Tuy hình thức, địa điểm học tập có sự thay đổi, song loại bài tại DTLS cách mạng là bài nội khóa, một “mắt xích” trong toàn bộ khóa trình, liên quan đến các loại bài học khác. Bài học tại DTLS cách mạng có ý nghĩa lớn trong việc hình thành kiến thức. HS sẽ biết, hiểu các sự kiện trong LS đấu tranh cách mạng của địa phương, củng cố các kiến thức LS dân tộc đã học.

Ví dụ, sử dụng di tích Trùng Bồn (Mĩ Sơn), HS sẽ hình dung được bối cảnh LS dân tộc năm 1968. Để gỡ thế bí trên chiến trường miền Nam, đế quốc Mĩ đã điên cuồng ném bom xuống Trùng Bồn: *“Chỉ tính riêng 6 tháng, đến tháng 10/1968, đế quốc Mĩ đã sử dụng gần một ngàn lượt máy bay, ném 2.692 quả bom, bắn hàng trăm quả tên lửa xuống Trùng Bồn với một khối lượng chất nổ lớn làm cho rừng cây, ruộng thú bị hủy diệt... mặt đất, mặt đường bị phá nát”* (1; tr 5). Nơi đây đã biến thành “tọa độ lửa”, “cửa tử”. Qua đó, HS thấy rõ vị trí quan trọng của Trùng Bồn, của con đường chiến lược 15A trong kháng chiến chống Mĩ. HS cũng hiểu rõ sự kiện ngày 31/12/1968 thông qua phân tường thuật của giáo viên (GV) hoặc của hướng dẫn viên. Loại bài học này còn có tác dụng giáo dục, rèn luyện kĩ năng nhằm phát triển toàn diện người học. Khi tiến hành bài học nội khóa tại đây, HS sẽ được quan sát các dấu vết, mảnh vụn của quá khứ để bổ sung, cụ thể hóa những kiến thức đang học, giúp các em phát triển trí tưởng tượng, đa dạng hóa hoạt động nhận thức, gây hứng thú học tập bộ môn. Tiến hành bài học tại DTLS là một cách “hiện thực hóa” việc dạy học gắn với đời sống, có tác dụng nâng cao hiểu biết về kiến thức môn học, văn hóa - giáo dục, lòng yêu quê hương, đất nước, óc thẩm mĩ cho các em.

Một số điểm cần lưu ý khi tổ chức bài học LS tại DTLS cách mạng: + Lựa chọn vấn đề và địa điểm phù hợp với nội dung, yêu cầu, số tiết học và điều kiện thực hiện; + GV phải tìm hiểu, nắm vững tình hình, địa điểm tiến hành bài học, sưu tầm tài liệu LS để minh họa... gặp gỡ nhân chứng (nếu có); + Sau khi đã khảo sát điển dã, nghiên cứu tại di tích, bổ sung thêm tài liệu, GV soạn bài giảng. Bài giảng phải đảm bảo những yêu cầu giáo dục, giáo dục và phát triển (không được biến bài học thành một buổi nói chuyện LS hay đi tham quan ngoại khóa); + Tiến trình bài học tại DTLS cách mạng gồm: Giới thiệu cho HS mục đích, yêu cầu của bài học; thông báo địa điểm và nội dung sự kiện đã xảy ra; chuẩn bị đầy đủ các phương tiện cần thiết cho bài học. Sau đó, GV giới thiệu khái

quát về di tích; đặt câu hỏi; hướng dẫn HS quan sát, trả lời câu hỏi. Sau khi bài học kết thúc, GV hướng dẫn HS tham quan nhà bảo tàng, nhà truyền thống của địa phương (nếu có), tiến hành một số hoạt động ngoại khóa để củng cố kiến thức, rèn luyện năng lực thực hành, đóng góp vào việc sưu tầm tài liệu biên soạn LS địa phương... GV phải ra bài tập về nhà để HS củng cố về sự kiện đã học. Bài học tại DTLS cách mạng sẽ góp phần nâng cao chất lượng học tập của HS. Các em thu nhận dễ dàng sự kiện, có cảm xúc mạnh, hiểu rõ về công lao của cha anh đối với sự nghiệp giải phóng đất nước và suy nghĩ trách nhiệm của mình đối với Tổ quốc (địa phương mình).

Ví dụ, khi tổ chức dạy học tại DTLS Trùng Bồn (Mĩ Sơn, Đò Lương), GV cần tiến hành như sau: tập trung HS, dâng hương tưởng niệm, giới thiệu khái quát về địa hình, địa thế, vai trò của Trùng Bồn trong LS; giới thiệu về công việc nguy hiểm và gian khổ của các thanh niên xung phong ở đây. Đặc biệt, cần tường thuật sinh động sự kiện ngày 31/12/1968, đế quốc Mĩ điên cuồng ném bom hủy diệt Trùng Bồn và sự hi sinh anh dũng của các thanh niên xung phong. Kết thúc buổi học, GV có thể đọc bài *“Huyền thoại Trùng Bồn”* (Hoàng Bạch Nga): *“... Mỗi khi qua lại Trùng Bồn/Tôi lại thất lòng trước những hố bom.../... Trùng Bồn ngày cuối nát tan/Đất loang máu đỏ/Rừng loang khói vàng/Mười ba anh chị không còn/Thịt xương rải khắp Trùng Bồn... xót xa...”* (3; tr 209) nhằm tạo biểu tượng sinh động cho HS.

Kết thúc bài học tại DTLS Trùng Bồn, GV yêu cầu HS nắm vững các vấn đề sau: + Nguyên nhân đế quốc Mĩ điên cuồng ném bom hủy diệt Trùng Bồn? + Những công việc của quân dân và đặc biệt là của lực lượng thanh niên xung phong ở Trùng Bồn; + Diễn biến, kết quả, ý nghĩa của sự kiện sự kiện 31/10/1968 ở Trùng Bồn; + Trách nhiệm của thế hệ trẻ trong việc giữ gìn DTLS cách mạng này?...

Tổ chức cho HS học tập tại DTLS cách mạng là ưu thế mà không có loại bài học nào có được. Với những điểm riêng hết sức đặc biệt đó, GV, nhà trường và các cấp, ngành liên quan cần có quan niệm đúng đắn và tạo điều kiện để có nhiều giờ học LS tại DTLS cách mạng nhằm tạo niềm hứng khởi, say mê cho HS, qua đó, góp phần thực hiện mục tiêu, nhiệm vụ của bộ môn.

- *Sử dụng tài liệu về DTLS cách mạng trong bài nội khóa*

+ *Sử dụng tài liệu thành văn.* Do quỹ thời gian hạn chế, không phải lúc nào cũng tổ chức cho HS tham quan, học tập ngay tại DTLS cách mạng, nên GV cần khéo léo sử dụng tài liệu viết về DTLS cách mạng

trong giờ học. Những tài liệu này GV phải chuẩn bị và chỉ sử dụng những thông tin tinh gọn nhất. Ví dụ, tài liệu về đình Lương Sơn giúp HS hình thành kiến thức: đây là nơi thành lập Chi bộ Đảng Cộng sản Đông Dương đầu tiên; là địa điểm liên lạc quan trọng của Đảng trong thời kỳ bí mật; nơi tập hợp lực lượng quần chúng vùng lên đấu tranh đòi giảm sưu thuế; nơi biểu dương lực lượng quần chúng theo Đảng giành chính quyền trong phong trào Xô viết Nghệ Tĩnh... Sau đó, HS có thể tự đọc, tìm hiểu thông tin về các di tích đó.

+ *Sử dụng tài liệu hình ảnh, băng hình video.* Ngoài các tài liệu thành văn, GV nên sưu tầm các tranh, ảnh có liên quan đến sự kiện, nhân vật, giai đoạn LS của DTLS cách mạng ở đây để HS hình dung. Ví dụ, tranh, ảnh về toàn cảnh di tích; các nhân vật tiêu biểu... Tuy nhiên, GV cũng cần biết lồng ghép khéo léo để không tốn nhiều thời gian.

2.2. Sử dụng DTLS cách mạng trong các hoạt động ngoại khóa

- *Tổ chức tham quan, trải nghiệm tại DTLS cách mạng:* "Tham quan là hình thức tổ chức cho HS thâm nhập thực tế cuộc sống, bằng trực tiếp quan sát thực tiễn mà rút ra những bài học cần thiết" (4; tr 134). Các địa điểm có thể tổ chức tham quan là: "... danh lam thắng cảnh, các DTLS, các viện bảo tàng, các cuộc triển lãm, các nhà văn hóa..." (4; tr 134).

Tham quan DTLS nói chung là hình thức tương đối phổ biến ở các trường kể cả THCS hay THPT. Hoạt động tham quan ngoại khóa nhằm bổ sung kiến thức LS cho HS, có ưu thế trong các nhiệm vụ giáo dục và phát triển người học; giúp HS nắm chắc, mở rộng hiểu biết LS, bồi dưỡng tình yêu quê hương, phát triển tư duy; tạo những cảm xúc, trải nghiệm đặc biệt cho các em... Tuy nhiên, để có buổi tham quan ngoại khóa hiệu quả, cần có sự chuẩn bị công phu, kỹ lưỡng từ cả nhiều phía, (nhất là công tác chuẩn bị của GV).

- *Các hình thức ngoại khóa khác,* như: dạ hội LS, trò chơi LS, kể chuyện, nói chuyện LS... Đặc biệt, có thể cho HS làm quen với công tác sưu tầm nghiên cứu qua việc lập hồ sơ, đi tìm địa chỉ đỏ, "theo dấu chân người anh hùng" ...

* * *

DTLS cách mạng ở Đô Lương, Nghệ An là một nguồn tài liệu có giá trị, có thể khai thác và sử dụng trong dạy học bộ môn, đặc biệt đối với các trường THPT trên địa bàn. Trong xu hướng giáo dục hiện nay, việc giáo dục HS gắn liền với di sản đang được đẩy mạnh với nguyên tắc "di sản gắn gũi, ở quanh ta". Các di sản (trong đó có các DTLS cách mạng)

cần được sử dụng nhiều hơn nhằm giáo dục thế hệ trẻ. Như vậy, việc dạy học và giáo dục mới đạt hiệu quả tốt. □

(1) Ban Quản lý di tích và danh thắng Nghệ An. "Hồ sơ Di tích lịch sử cách mạng Trường Bồn (Mi Sơn, Đô Lương); hồ sơ di tích đình Lương Sơn, đình Phú Nhuận và nhà thờ họ Hoàng Trần, nhà thờ họ Thái Đắc". 2014.

(2) Bộ GD-ĐT-Bộ Văn hóa-Thể thao và Du lịch. **Sử dụng di sản trong dạy học ở trường phổ thông - Những vấn đề chung.** Tài liệu tập huấn cán bộ quản lý và giáo viên 2013.

(3) Ban tổ chức kỷ niệm 40 năm chiến thắng Trường Bồn. **Trường Bồn - chiến công và huyền thoại.** NXB Nghệ An, 2008.

(4) Phan Ngọc Liên (chủ biên) - Nguyễn Thị Côi - Trịnh Đình Tùng. **Phương pháp dạy học Lịch sử** (tập 2). NXB Giáo dục, H. 2002.

Tài liệu tham khảo

1. Nguyễn Thị Côi. **Các con đường biện pháp nâng cao hiệu quả dạy học Lịch sử ở trường phổ thông.** NXB Đại học sư phạm, H. 2002.

2. Hồ Ngọc Đại. **Bài học là gì?** NXB Giáo dục, H. 1991.

3. N. G. Đairi. **Chuẩn bị giờ học Lịch sử như thế nào?** NXB Giáo dục, H. 1997.

4. M. N. Sácđacốp. **Tư duy học sinh.** NXB Giáo dục, H. 1982.

SUMMARY

The paper presents the significance of the historical revolution in Do Luong, Nghe An in teaching history in the upper secondary schools. On that basis, the proposed organizational forms lessons with this relic to perform the tasks of education for students in upper secondary schools, especially schools in the province of Nghe An.

Xây dựng môi trường văn hóa...

(Tiếp theo trang 152)

SUMMARY

Internet culture in higher education is the product of the combination of culture, education and Internet technology. Its new features and functionality for modern education has a very important effect. There by for training, scientific research and associated with the building socialism, it is necessary to appreciate building and training Internet cultural knowledge and skills; but to apply effectively strategies to raise awareness of responsibility of building Internet culture environment in colleges/ universities, it is necessary to synthesize the qualities and potentials of the managers, educators and students to create a humane environment, to impulse the development of Internet culture in colleges/ universities.